

MỘT SỐ BIỆN PHÁP NÂNG CAO VAI TRÒ NGƯỜI THẦY TRONG VIỆC XÂY DỰNG MÔI TRƯỜNG GIÁO DỤC LÀNH MẠNH

• Trần Thị Hà^(*)

Tóm tắt

Trước vấn nạn bạo lực và tệ nạn học đường tại các cơ sở giáo dục hiện nay, xây dựng môi trường giáo dục lành mạnh không chỉ là yêu cầu cấp thiết của riêng ngành giáo dục mà còn là của cả xã hội nói chung. Để xây dựng môi trường giáo dục lành mạnh tại các cơ sở giáo dục - đào tạo, yêu cầu cán bộ quản lý nhà trường xác định yếu tố nào có vai trò chi phối, tác động. Lý luận và thực tiễn quản trị trường học chỉ rõ yếu tố nội lực - các nguồn lực bên trong nhà trường, giữ vai trò tiên quyết và trong các yếu tố nội lực, con người là yếu tố quan trọng nhất. Nội dung bài viết này tác giả sử dụng cách tiếp cận vai trò của người thầy, từ đó đề xuất một số biện pháp nâng cao vai trò người thầy trong việc xây dựng môi trường giáo dục lành mạnh.

Từ khóa: Vai trò của người thầy, môi trường giáo dục, môi trường giáo dục lành mạnh.

1. Đặt vấn đề

Những năm gần đây trên phạm vi cả nước, đã xảy ra khá nhiều hiện tượng ảnh hưởng sâu sắc đến môi trường giáo dục an toàn, lành mạnh, thân thiện nơi học đường, biểu hiện những hiện tượng này cụ thể như: học sinh bị tai nạn thương tích, đánh nhau, gây rối trật tự, an ninh trong trường và nơi công cộng; có một số ít cha mẹ học sinh bộc lộ lời nói, hành vi làm tổn thương tinh thần, thể chất người làm giáo dục và chính con trẻ của mình; một bộ phận người học xúc phạm nhân phẩm danh dự, xâm hại thân thể cán bộ, giáo viên, nhân viên nhà trường... [1]. Để giữ gìn và tiếp tục phát huy giá trị truyền thống “Tôn sư trọng đạo”, “Nhất tự vi sư, bán tự vi sư”,... đồng thời nhận thức sâu sắc quan điểm chỉ đạo và nhiệm vụ, giải pháp thứ 6 - phát triển đội ngũ nhà giáo và cán bộ quản lý, đáp ứng yêu cầu đổi mới giáo dục và đào tạo của Nghị quyết 29/NQ-TW của Ban Chấp hành Trung ương lần thứ tám khóa XI. Trên tinh thần này, tác giả bài báo trình bày nội hàm “môi trường giáo dục lành mạnh”, qua đó chỉ ra vai trò của người thầy và biện pháp nâng cao vai trò người thầy trong việc xây dựng môi trường lành mạnh tại các cơ sở giáo dục và đào tạo.

2. Nội dung

2.1. Lý luận về xây dựng môi trường giáo dục lành mạnh

2.1.1. Khái niệm “Môi trường giáo dục lành mạnh”

Theo Bách khoa toàn thư mở, thuật ngữ “môi trường” được hiểu là tập hợp tất cả các yếu tố tự nhiên và nhân tạo bao quanh con người, ảnh hưởng tới con người và tác động đến các hoạt động sống của con người.

Theo Điều 3 Luật Bảo vệ môi trường, “Môi trường là hệ thống các yếu tố vật chất tự nhiên và nhân tạo có tác động đối với sự tồn tại và phát triển của con người và sinh vật.

Từ đây tác giả bài viết hiểu: Môi trường là tập hợp các yếu tố tự nhiên và yếu tố vật chất nhân tạo quan hệ mật thiết với nhau, bao quanh con người, có ảnh hưởng tới đời sống, sản xuất, sự tồn tại, phát triển của con người và thiên nhiên.

Với thuật ngữ “Môi trường giáo dục”. Cũng theo *Từ điển Bách khoa Việt Nam*, “Môi trường giáo dục” là tổng hòa các mối quan hệ trong đó người giáo dục và người được giáo dục tiến hành hoạt động dạy và học. Môi trường giáo dục rất đa dạng, có thể phân chia một cách tương đối thành các môi trường nhà trường, gia đình, xã hội và tự nhiên [4, tr. 35].

^(*) Trường Đại học Công nghệ Thành phố Hồ Chí Minh.

Tại Điều 2 Nghị định số 80/2017/NĐ-CP của Chính phủ quy định về môi trường giáo dục an toàn, lành mạnh, thân thiện, phòng, chống bạo lực học đường, khoản 1 chỉ rõ: “Môi trường giáo dục là tất cả các điều kiện về vật chất và tinh thần có ảnh hưởng đến hoạt động giáo dục, học tập, rèn luyện và phát triển của người học”.

Tác giả Phạm Hồng Quang trong ấn phẩm *Môi trường giáo dục* do nhà xuất bản Giáo dục ấn hành năm 2006, môi trường giáo dục được hiểu theo hai phương diện: *Một là*, môi trường giáo dục là toàn bộ cơ sở vật chất, tinh thần mà trong đó con người được giáo dục đang sống, lao động và học tập được sử dụng nhằm tác động đến sự hình thành nhân cách của họ phù hợp với mục đích giáo dục đã định. Môi trường giáo dục rất đa dạng, có thể phân chia một cách tương đối thành môi trường xã hội (gồm môi trường gia đình, môi trường nhà trường...) và môi trường tự nhiên [4, tr. 17]. *Hai là*, môi trường giáo dục là tập hợp không gian với các hoạt động của cá nhân, các phương tiện và giao lưu được phối hợp với nhau tạo điều kiện thuận lợi để giáo dục đạt kết quả cao nhất [4, tr. 17].

Theo Điều 2 Nghị định trên đây giải thích các từ gắn với thuật ngữ “Môi trường giáo dục”: Môi trường giáo dục an toàn là môi trường giáo dục mà người học được bảo vệ, không bị tổn hại về thể chất và tinh thần; Môi trường giáo dục lành mạnh là môi trường giáo dục không có tệ nạn xã hội, không bạo lực; người học, cán bộ quản lý, giáo viên, nhân viên có lối sống lành mạnh, ứng xử văn hóa; Môi trường giáo dục thân thiện là môi trường giáo dục mà người học được tôn trọng, đối xử công bằng, bình đẳng và nhân ái; được phát huy dân chủ và tạo điều kiện để phát triển phẩm chất và năng lực...

Với cách giải thích trên đây, tác giả của bài viết hiểu môi trường giáo dục là không gian chứa đựng tất cả các điều kiện về vật chất và tinh thần ảnh hưởng đến hoạt động giáo dục, học tập, rèn luyện, trải nghiệm và vui chơi của người học. Môi trường

giáo dục căn bản được chia thành môi trường xã hội (bao gồm môi trường gia đình, môi trường nhà trường...) và môi trường tự nhiên.

Như vậy, thuật ngữ “Môi trường giáo dục lành mạnh” là khái niệm dùng để chỉ không gian bao hàm tất cả các điều kiện về vật chất và tinh thần chứa đựng hệ thống các giá trị của hoạt động giáo dục, tạo nên niềm tin, giá trị về thái độ của các thành viên tham gia vào hoạt động này trong trường học và ảnh hưởng đến quá trình giáo dục” [4, tr. 35-36].

2.1.2. Các yếu tố của môi trường giáo dục lành mạnh

Trong ấn phẩm *Môi trường giáo dục* (2006) tác giả Phạm Hồng Quang chỉ ra các yếu tố của môi trường giáo dục lành mạnh như sau:

Thứ nhất, những điều kiện vật chất của môi trường giáo dục lành mạnh bao gồm các điều kiện tự nhiên nơi trường đóng, cơ sở vật chất cho mọi hoạt động của nhà trường, trong đó nổi bật là cơ sở vật chất của hoạt động dạy và học [4, tr. 36]. Đó là, không gian lớp học, cách trang trí, sắp xếp phòng học, cảnh quan nhà trường, sân chơi, bãi tập, bàn ghế, đồ dùng học tập, trang thiết bị, phương tiện vật chất - kỹ thuật trong nhà trường... [2].

Thứ hai, những yếu tố tinh thần trong môi trường giáo dục lành mạnh bao gồm bầu không khí tâm lý trong trường học, những nét truyền thống, các giá trị cùng với quan niệm và thái độ của người thầy và người học trong hoạt động dạy học, trong các quan hệ, cung cách ứng xử của các thành viên [4, tr. 36]. Đó là, các mối quan hệ trong lớp học, nhà trường, mối quan hệ tương tác hai chiều giữa cán bộ quản lý với các thành viên trong trường, giữa người dạy với người học, người học với người học, người dạy với người dạy. Ngoài ra yếu tố tinh thần còn được thể hiện thông qua quan điểm chỉ đạo của cán bộ quản lý... Quan điểm chỉ đạo này có ảnh hưởng sâu rộng đến mọi yếu tố phi vật chất và chi phối mối quan hệ của nó với những yếu tố vật chất trong môi trường

giáo dục lành mạnh [4, tr. 36].

Theo đó, trong môi trường giáo dục lành mạnh, những điều kiện về vật chất và các yếu tố tinh thần luôn có sự tương tác lẫn nhau, và kết quả sự tương tác đó hình thành nên những giá trị nền tảng tác động tích cực quá trình giáo dục người học. Nhân tố nổi kết quan hệ giữa điều kiện vật chất và tinh thần này là những thành viên tham gia vào quá trình giáo dục, đặc biệt là người thầy. Người thầy ở đây được hiểu là những người trực tiếp thực hiện hoạt động dạy học hoặc không trực tiếp thực hiện hoạt động này nhưng đảm nhiệm những vị trí lãnh đạo trong nhà trường. Nghĩa là người thầy ở đây bao gồm giáo viên đứng lớp và cán bộ quản lý. Do đó có thể khẳng định, để xây dựng môi trường giáo dục lành mạnh, yếu tố tiên quyết là người thầy.

2.2. Vai trò người thầy trong việc xây dựng môi trường giáo dục lành mạnh

Vai trò này của người thầy trong việc xây dựng môi trường giáo dục lành mạnh được thể hiện trên những phương diện sau:

Trước hết, môi trường giáo dục nhà trường không biệt lập với môi trường xã hội rộng lớn. Nó chịu ảnh hưởng sâu sắc từ môi trường xã hội. Sự tác động của môi trường xã hội đến môi trường giáo dục nhà trường có thể là những tác động tích cực và cũng có thể là những tác động tiêu cực. Cho nên muốn xây dựng môi trường giáo dục lành mạnh, đòi hỏi cán bộ quản lý nhà trường giảm thiểu những tác động tiêu cực, thậm chí phải ngăn chặn những tác động này đến môi trường học đường. Để giảm thiểu và ngăn chặn những tác động tiêu cực từ môi trường xã hội, người thầy có vị trí đặc biệt; bởi vì ở người thầy luôn biểu lộ tính nhạy cảm, tích cực, chủ động có thể can thiệp hiệu quả những tác động tiêu cực ảnh hưởng của môi trường xã hội. Do đó người thầy có thể kiến tạo môi trường giáo dục nhà trường không hoặc chịu ảnh hưởng thấp nhất từ môi trường xã hội.

Bên cạnh đó, vai trò của người thầy trong việc

xây dựng môi trường giáo dục lành mạnh được thể hiện trong việc hoạch định hệ giá trị và xây dựng chuẩn cho các hoạt động giáo dục, góp phần định hướng nhận thức và hành vi cho người học. Điều này hết sức cần thiết, giúp người thầy định hướng và xác định trước sản phẩm của quá trình giáo dục. Tính định hướng giáo dục là yêu cầu hàng đầu của nhiệm vụ phát triển môi trường dạy học tích cực; nếu thiếu tính định hướng thì không sao tránh khỏi hàng loạt tác động tiêu cực từ môi trường giáo dục và khi đó khắc phục hậu quả muôn vàn khó khăn [4, tr. 56].

Mặt khác, dưới góc độ quản trị nhà trường, toàn bộ các yếu tố vật chất và tinh thần của môi trường giáo dục đều được đặt trong quan hệ thầy - trò. Nếu quan hệ giữa thầy và trò được đặt trong điều kiện tốt đẹp, dân chủ thì sẽ tạo ra các “dung môi” tích cực cho môi trường dạy học, học tập. Giáo viên say mê, tích cực với nghề, có trách nhiệm cao với học sinh, gợi mở và dẫn đường cho người học thì thái độ tích cực tự học, khả năng sáng tạo của học sinh được nâng cao. Trong trường hợp đó, điều kiện môi trường học tập không thuận lợi vẫn phát huy và nâng cao năng lực tự học, tự giải quyết vấn đề học tập của học sinh [4, tr. 43]. Như vậy, người thầy chính là nhân tố tạo ra môi trường học tập tích cực cho học sinh. Trong môi trường học tập tích cực, tiềm năng trí tuệ, những cảm xúc, giá trị cá nhân, vốn sống và tính cách của người học sẽ được hình thành, củng cố và phát triển. Khi đó hoạt động dạy học mới tiến tới được mục đích phát triển yếu tố nội sinh của người học, làm cho năng lực nhân cách người học phát triển ở mức cao hơn.

2.3. Biện pháp nâng cao vai trò người thầy trong việc xây dựng môi trường giáo dục lành mạnh tại các cơ sở giáo dục và đào tạo

Thực tiễn hoạt động giáo dục thời gian qua tại không ít cơ sở giáo dục và đào tạo bộc lộ hạn chế, bất cập cả về môi trường vật chất và môi trường tinh thần. Biểu hiện như tình trạng số lượng học sinh quá đông, quy mô số lớp quá nhiều trong khi

đó cơ sở vật chất thiếu thốn, lạc hậu khiến nhiều người thầy trong các cơ sở giáo dục phải nỗ lực hàng ngày chạy đua với nội dung kiến thức mà xao nhãng nhiệm vụ dạy người; một số cơ sở giáo dục không có sân chơi, bãi tập nên học sinh chỉ quanh quẩn trong bốn bức tường lớp học mà không được tham gia các hoạt động vui chơi lành mạnh phù hợp sự phát triển tâm sinh lý lứa tuổi; sự tác động tiêu cực của mặt trái kinh tế thị trường, môi trường hệ thực dụng đang len lỏi vào môi trường giáo dục làm biến tướng quan hệ thầy - trò; sự thiếu quan tâm của gia đình và xã hội, phó mặc cho nhà trường trong công tác giáo dục học sinh cũng trở thành rào cản rất lớn dẫn đến hiệu quả giáo dục không đạt như kỳ vọng [2].

Trước yêu cầu thực hiện thành công công cuộc đổi mới giáo dục, cần thiết xây dựng biện pháp nhanh chóng khắc phục những tồn tại nêu trên; trong phạm vi bài viết này tác giả đề xuất một số biện pháp nâng cao vai trò người thầy trong việc xây dựng môi trường giáo dục lành mạnh tại các cơ sở giáo dục và đào tạo như sau:

Biện pháp thứ nhất là phải thay đổi tư duy người thầy. Thay đổi tư duy là làm cho người thầy hiểu rằng, quá trình dạy học là hướng đến những giá trị mới, chú trọng giáo dục cảm xúc trước khi giáo dục tri thức. Nhưng thực tế một bộ phận lớn nhà trường vẫn loay hoay với áp lực điểm số và thi cử. Cho nên thay đổi tư duy sẽ là điều khó khăn nhất, mạo hiểm nhất đối với một giáo viên làm việc ở môi trường giáo dục công lập. Sẽ có không nhiều người thầy mạnh dạn “lội ngược dòng” để ưu tiên giành thời gian dạy cho học sinh biết yêu cái đẹp, biết trân trọng những giá trị nhân văn và phát triển các tính cách cần thiết của con người tử tế và lương thiện [3]. Chính vì vậy để thực hiện biện pháp này cần có những đổi mới về quan điểm, chủ chương, chính sách phát triển giáo dục của quốc gia.

Biện pháp thứ hai là hình thành tinh thần trách nhiệm cho người thầy. Tinh thần trách nhiệm

của người thầy không chỉ gắn với kiến thức mà còn là phẩm chất đạo đức của người học. Nghĩa là người thầy không chỉ dạy chữ mà còn dạy cách làm người cho học sinh. Do đó tính ý thức tinh thần trách nhiệm của người thầy phải đạt được trình độ tự giác. Tức là nó phải trở thành tính cách của người thầy. Chỉ trên cơ sở đó người thầy mới đổi theo hoạt động của học sinh mọi nơi, mọi lúc để kịp thời giúp đỡ, động viên, bảo ban, định hướng sự hình thành nhân cách người học. Làm được điều này chắc chắn không còn tình trạng lớp học, trường học xảy ra vụ việc gì mà giáo viên không hay, ban giám hiệu không biết. Những hành vi bắt nạt và bạo lực học đường sẽ được ngăn chặn kịp thời.

Biện pháp thứ ba là hình thành tình thương yêu học sinh cho người thầy. Biện pháp này thực hiện được sẽ là động lực để thực hiện hai biện pháp trên. Có tình thương yêu đối với người học, người thầy mới dám mạnh mẽ thay đổi để hành động mà không cần suy tính thiệt hơn, mới ý thức sâu sắc về bổn phận và nghĩa vụ của chính mình [3].

3. Kết luận và kiến nghị

Tóm lại, xây dựng môi trường giáo dục lành mạnh là góp phần ngăn chặn và đẩy lùi tình trạng bạo lực cũng như tệ nạn học đường tại các cơ sở giáo dục hiện nay. Thực hiện điều này cần phải sử dụng nhiều biện pháp khác nhau tác động tới những thành tố tham gia vào quá trình giáo dục. Nhưng yếu tố đầu tiên cần tác động đó chính là yếu tố con người mà trước hết là người thầy. Người thầy đóng vai trò trung tâm và quyết định trong việc xây dựng môi trường giáo dục lành mạnh tại các cơ sở đào tạo. Do đó để phát huy vai trò này, người thầy phải thay đổi, thay đổi để hình thành tình thương yêu với học trò. Thay đổi để ý thức hơn với việc thực hiện bổn phận và nghĩa vụ của người thầy. Thay đổi để dám nghĩ, dám hành động. Tuy nhiên để người thầy thay đổi, những chủ chương, chính sách trong đào tạo, tuyển dụng và đãi ngộ nhân lực ngành giáo dục cũng cần phải có sự đổi mới./

Tài liệu tham khảo

[1]. Thu Huyền (2019), “Đề môi trường giáo dục được an toàn, lành mạnh, thân thiện, phòng chống bạo lực học đường”, http://sokhcn.vinhphuc.gov.vn/noidung/tintuc/kinhte-vanhua-xahoi/Lists/GiaoDucDaoTao/View_Detail.aspx?ItemID=1623.

[2]. Vũ Thị Thu Huyền (2019), “Xây dựng môi trường giáo dục lành mạnh”, <https://www.sggp.org.vn/xay-dung-moi-truong-giao-duc-lanh-manh-584743.html>.

[3]. Nguyễn Thị Oanh (2019), “Ba điều làm học sinh Việt Nam hạnh phúc mà không cần nhiều tiền”, <http://dongthap.edu.vn/tin-tuc2/3-dieu-lam-hoc-sinh-vn-hanh-phuc-ma-khong-can-nhieu-tien.html>.

[4]. Phạm Hồng Quang (2006), *Môi trường giáo dục*, NXB Giáo dục, Hà Nội.

SOME MEASURES TO IMPROVE THE TEACHER’S ROLE IN THE CONSTRUCTION OF HEALTHY EDUCATION ENVIRONMENTS**Abstract**

With regard to current violence and school evils at educational institutions, constructing healthy education environments is an urgent requirement for not only the education sector, but also the society in general. For healthy educational environments, it requires managerial staffs to identify influential factors. Theories and realities in school management show that internal resources – those within the school – are indispensable, and among these resources, human beings is the most important. This article addresses the teacher’s role, and thereby proposes solutions to enhance the teacher’s role in constructing healthy education environments.

Keywords: The teacher’s role, education environment, healthy education environment.